ЄВРОПА 23.06.2025 | Артем Шрайбман

Зустрічі та звільнення

Білорусь та Захід після візиту Келлога: Лукашенко намагається вичавити з переговорів максимум, і Вашингтон не проти йому підіграти

21 червня спецпосланець президента США Дональда Трампа Кіт Келлог зустрівся в Мінську з Олександром Лукашенком, який під цей візит звільнив 14 ув'язнених, переважно – політичних. Більше половини з них – громадяни західних країн, але найгучнішим звільненим став Сергій Тихановський, який провів у в'язниці понад п'ять років. Мало хто очікував, що чоловіка Світлани Тихановської та одного з найзухваліших лідерів протестів 2020 року звільнять не наприкінці, а вже на перших стадіях торгу Мінська із Заходом.

Візит Келлога став можливим через те, що в ньому зійшлися два зустрічні інтереси. З одного боку, адміністрація Трампа хотіла б якось оживити регіональну дипломатію на тлі мирних переговорів щодо України, які явно буксують. З іншого – Лукашенко давно не приховує бажання вийти з ізоляції останніх років, щоб відігравати більш значущу роль у регіоні. Заради цього він готовий на поступки, особливо якщо вони потрібні щодо найлегшої для нього теми – звільнення політв'язнів.

Стриманий прорив

Лукашенко не приймав американських гостей такого рівня понад п'ять років – відтоді, як у лютому 2020 року на тлі білорусько-російських суперечок до Мінська приїхав інший посланник Трампа, держсекретар Майк Помпео. Як і той візит, нинішній приїзд високого вашингтонського чиновника був не спонтанною ініціативою, а результатом багатьох місяців дипломатії.

Вашингтон ще до зміни адміністрації, восени 2024 року, почав обговорювати з Мінськом звільнення американських громадян і колишніх співробітників «Радіо Свобода», коли стало зрозуміло, що Мінськ готовий відпускати політв'язнів. Однак Лукашенко вважав за краще почекати кілька місяців, щоб підіграти новому

президенту США. Посил був простий: коли в Білий дім прийшов прагматичний лідер, готовий до угод без ліберальних моралей, у нього почало виходити те, що не міг зробити його попередник.

До того ж такі поступки американцям не вимагали особливих зусиль від Лукашенка. Він почав періодично відпускати менш цікавих США політв'язнів групами до 40 осіб ще минулого літа. Але їх, як і раніше, залишається понад 1100 осіб, а за необхідності завжди можна посадити нових. Тож запас для торгу в Лукашенка достатній – був би покупець.

Під інавгурацію Трампа наприкінці січня Мінськ звільнив першу американку. Через два тижні вийшли ще троє політв'язнів, серед яких був громадянин США і журналіст «Радіо Свобода». До Мінська за ними приїхав заступник помічника держсекретаря США Крістофер Сміт, який зустрівся з Лукашенком і обговорив із ним, як писала New York Times, контури «великої угоди» – масового звільнення політв'язнів в обмін на зняття частини американських санкцій.

У квітні Лукашенко відпустив останнього політв'язня – громадянина США Юрія Зенковича, якого з Білорусі забирав заступник Келлога Джон Коул. Ймовірно, тоді й зав'язався діалог Мінська з одним із головних переговірників Трампа щодо України.

Поки невідомо, чи отримає Лукашенко щось іще за новий раунд звільнення політв'язнів. Сама по собі зустріч із Келлогом уже стала проривом для білоруської дипломатії за мірками останніх п'яти років. США практично на найвищому рівні перервали ізоляцію режиму Лукашенка. Це вагомий приз, який у Мінську могли вважати достатнім на цьому етапі.

Тим паче що для Лукашенка небезпечно занадто забігати вперед у своєму діалозі зі США в момент, коли російсько-американські переговори, навпаки, завмерли. Важливо рухатися плавно і по можливості синхронно з Росією. Часи, коли Мінськ міг собі дозволити спілкуватися із Заходом назло і на противагу Москві, минули і поки що не повернулися. Зараз за такі зигзаги може послідувати покарання від Кремля, у якого останніми роками стало значно менше стримувань у спілкуванні з сусідами і значно більше важелів впливу на Білорусь.

Меню без обмежень

Звільнивши Тихановського, свого найзухвалішого опонента, чия дружина Світлана стала загальновизнаним лідером білоруської опозиції, Лукашенко показав, як високо він цінує увагу США до себе на такому рівні.

Популярний блогер Тихановський підняв перші регіональні протести ще перед президентськими виборами 2020-го. Він їздив білоруською глибинкою, шокуючи всіх тим, що президента країни, виявляється, можна вголос називати «тарганом», а його лайливі стріми збирали сотні тисяч переглядів. Незважаючи на арешт ще до виборів, усе це стало прологом до майже вдалої революції, головної травми Лукашенка за три десятиліття при владі.

Свою зухвалість Тихановський зберіг і у в'язниці. Уже в СІЗО, на імпровізованій зустрічі лідерів опозиції з Лукашенком, він натякав, що не тільки на самого білоруського автократа, а й на його дітей можуть чекати проблеми при зміні влади. Ці погрози Лукашенко добре запам'ятав і потім не раз згадував публічно. І раптом, незважаючи на всі образи, Тихановського відпускають на волю, до того ж першим із посаджених лідерів опозиції 2020 року.

Можливо, у цьому кроці є свій єзуїтський розрахунок: пасіонарний Тихановський може внести розлад у структури опозиції у вигнанні – адже легітимність його дружини сягає не тільки успіху на виборах 2020 року, а й готовності замінити заарештованого чоловіка. Але важливішим тут видається інший сигнал Заходу: звільняючи Тихановського, Лукашенко показує, що в принципі готовий звільнити будь-якого політв'язня, червоних ліній у цьому питанні немає, просто з ним треба не припиняти розмовляти.

І справді, Мінську ще є кого звільняти. Навіть без урахування інших опозиційних лідерів 2020 року, у в'язниці залишається більш цікавий для США ексспівробітник «Радіо Свобода» Ігор Лосик. У Вашингтоні від самого початку відкрито заявляли, що чекають і на його звільнення, але Мінськ, вочевидь, вирішив притримати його, а також ще понад тисячу інших політв'язнів для наступних раундів розмови.

Вето європейської інерції

Щоправда, кінцевий підсумок таких розмов, незважаючи на явний прогрес, залишається туманним навіть після візиту Келлога. Ясно, що у Мінська є ще багато ув'язнених для торгу, а США можуть надіслати

нові делегації та навіть повернути в Білорусь своє посольство. Але процес не може триматися лише на дипломатичних жестах.

Рано чи пізно Мінськ чекатиме пом'якшення санкцій. І тут виникне перешкода у вигляді більш жорсткої позиції Євросоюзу. Без зняття європейських санкцій американських послаблень буде недостатньо, щоб розблокувати основні торговельні потоки Білорусі.

Поки немає ознак того, що ЄС або його провідні країни налаштовані відновити діалог із Лукашенком слідом за США. Робочі контакти європейців із Мінськом не припиняються, але лише на рівні зустрічей із дипломатами та експертами. Цього явно недостатньо, щоб лідери ЄС були готові оперативно підіграти Вашингтону в питанні санкцій.

Позиція ЄС тут, як і у випадку з Росією, більш жорстка та інертна. А відносини з Білоруссю – не настільки важливе питання, щоб, коли умовні Угорщина або Словаччина запропонують пом'якшити підхід, а Польща і Литва виступлять проти, хтось всерйоз став би переконувати останніх.

Поки грає музика

Мінськ розраховує, що в майбутній розмові з ЄС за нього впишеться Вашингтон і вплине на європейців, щоб виконати «західну» частину угоди. Але щоб це сталося, інтерес США до Лукашенка має бути не тільки гуманітарним, а й геополітичним – наприклад, Мінську потрібно показати Білому дому свою значущість у питаннях війни та миру в Україні.

Келлог з його посадою спецпосланця з питань України підходить для такої розмови якнайкраще, але поки неясно, що конкретно Лукашенко міг спробувати йому запропонувати. На відміну від часів мінських переговорів, коли Білорусь була якщо не посередником, то дипломатичним майданчиком, зараз її роль зведена до коридору для обміну полоненими. Міняти Стамбул на Мінськ ніхто не планує, а інших важелів впливу ні на Росію, ні на Україну в Лукашенка немає.

Не виключено, що у Вашингтоні багато чого й не чекають, а просто хочуть показати хоч якісь локальні успіхи на тлі глухого кута в російсько-українських переговорах. Або настільки зневірилися знайти дієвий підхід до Москви і Києва, що готові спробувати послухати поради навіть від Лукашенка – тим паче що лояльні до нього спікери люблять описувати його як унікального знавця думок Путіна, а тому вкрай цінного співрозмовника для Заходу.

У будь-якому разі незрозуміло, як Мінськ при всьому бажанні міг би вплинути на хід війни або переговорів, які застопорилися зовсім не через дефіцит цінних ідей від сусідів. Доки в Москви немає достатніх стимулів відмовлятися від максималістських вимог, а в Києва – достатніх причин їх приймати, прогресу не буде, незалежно від позиції Мінська. Але раз музика переговорів ще звучить, Лукашенко намагається вичавити із ситуації максимум, і вперше за довгий час Вашингтон не проти йому підіграти.

Ця стаття вперше вийшла на сайті Берлінського центру Карнегі , її переклад публікується з дозволу правовласника

Артем Шрайбман

Артем Шрайбман (Artyom Shraibman) - політичний аналітик, засновник Sense Analytics, запрошений експерт Берлінського центру Карнегі.